

Ideální člověk pro toto povolání je...

Cíl:

Uvědomit si, jaké charakteristiky obvykle očekáváme od lidí pracujících v určitých povoláních. Přemýšlet o vlivu genderových stereotypů na výběr zaměstnanců a zaměstnankyň. Porozumět tak diskriminaci na trhu práce.

Kapitoly:

Gender a volba povolání

Pomůcky:

přepis vybraných povolání na tabuli, arch papíru formátu A3 a fix pro každou skupinu

Čas:

20, respektive 45 minut (dle zadání)

Věk:

střední škola

Velikost skupiny:

běžně velká třída

Postup:

- 1) Třídu rozdělíme do malých skupinek po 2–4 žácích/žákyních.
- 2) Na tabuli napíšeme seznam povolání, o kterých mají skupiny přemýšlet. Rozsah seznamu určujeme podle času a pracovních charakteristik třídy. Nejvhodnější jsou 2–3 povolání, maximálně však pět různých povolání. Doporučujeme zadat všem skupinám stejný seznam povolání. Je však rovněž možné každé skupině zadat jiné povolání. Tato druhá varianta je časově méně náročná, neumožňuje však následnou hlubší diskusi.
- 3) Skupinám dáme instrukci, aby vytvořily seznam charakteristik, které by měl mít člověk, jenž bude zastávat zadaná povolání. Pro každé povolání se vytvoří zvláštní seznam. Instrukci můžeme doplnit tím, aby si žákyně/žáci představili, že jsou ve vedení firem, organizací, podniků atd. a konají přijímací řízení pro dané povolání. Které vlastnosti a charakteristiky by měl splňovat člověk, jenž úspěšně projde přijímacím řízením? Charakteristiky se mohou týkat různých oblastí osobnosti člověka – vzdělání, vzhledu, schopností, rodinného stavu atd. Každá skupina sepíše požadované charakteristiky na arch papíru.
- 4) Po ukončení práce ve skupinách vyvěsíme archy s charakteristikami na tabuli. Každou skupinu požádáme o prezentaci výsledků. Pokud pracovaly všechny skupiny na shodných povoláních, provádíme společně se žáky/žákyněmi srovnávání požadovaných charakteristik. O shodách a rozdílech diskutujeme. V diskusi se snažíme žákyně a žáky vést k argumentaci, proč jsou popsány charakteristiky klíčové, zda jsou častěji očekávány od žen či od mužů, zda jejich požadování nepředstavuje diskriminaci určité skupiny obyvatel atd.

Komentář:

Aktivitu je vhodné zadat ve třídě před probíráním tématu Trh práce nebo Volba povolání. Jejím cílem je podnítit u žáků/žákyní přemýšlení o klíčových předpokladech pro výkon určitých povolání a jejich genderových konsekvencích. Aktivita je zaměnitelná s úkolem „Reklama na povolání“, který využívá odlišné formy, ale směřuje ke shodnému cíli.

Povolání, pro která mají žákyně/žáci hledat ideální charakteristiky, mohou být: ředitel/ředitelka malého výrobního podniku, asistent/asistentka, učitel/učitelka v mateřské škole, realitní makléř/makléřka, lékař/lékařka na chirurgii atd. Povolání je vhodné zadat v neutrální formě: vedení podniku, učitelství v mateřské škole, operování lidí atd.

V závěrečné diskusi je klíčové zaměřit se zejména na to, zda požadované charakteristiky jsou očekávány především od mužů či od žen. Diskusi můžeme podněcovat otázkami: Byl by přijat i člověk, který by danou charakteristiku (např. fyzická atraktivita u asistentek) měl, ale byl by jiného pohlaví, než jaké je očekáváno? Jak by o něm okolí smýšlelo?

Záměrem úkolu je, aby studující porozuměli podstatě diskriminace na základě pohlaví, která vychází z genderových stereotypů a generalizuje očekávané feminní či maskuliní vlastnosti na všechny ženy či muže. Aby k tomuto porozumění došlo, je nezbytné upozorňovat na rizika zobecňování a zdůrazňovat heterogenitu žen a mužů.

Aktivita je cenná rovněž v tom, že dovoluje, aby studující nahlédli diskriminaci ze zaměstnavatelského úhlu pohledu. Z hlediska zaměstnavatelů se diskriminující jednání obvykle jeví velice logické a výhodné (např. žena s malými dětmi může být pro zaměstnavatele nevýhodná, a proto je v pořádku dát a priori přednost mužům). V závěrečné diskusi žáci/žákyně mohou společně hledat argumenty, jak zabránit diskriminujícímu přístupu ze strany zaměstnavatelů a přemýšlet o alternativních podobách zaměstnání (např. částečný úvazek, práce z domova, jesle na pracovišti), které odstraňují nevýhody spojené se zaměstnáváním žen.

Proč si lidé volí určité povolání?

Cíl:

Na základě názorů oslovených osob přemýšlet o různých motivech volby povolání. Uvědomit si rozdíly mezi důvody žen a důvody mužů. Uvažovat o jejich sociální podmíněnosti. Osvojit si některé principy společenského výzkumu.

Kapitoly:

Gender a volba povolání, Gender a trh práce, Gender a věda

Pomůcky:

-

Čas:

20 minut + domácí příprava + 45 minut

Věk:

druhý stupeň základní školy a střední škola

Velikost skupiny:

běžně velká třída

Postup:

Aktivita je z hlediska realizace organizačně a časově náročnější. Zadání a vyhodnocení aktivity probíhá v časovém odstupu, během něhož žáci/žákyně sbírají a zpracovávají data. Časová prodleva závisí na rozsahu požadovaných dat. Při malém rozsahu můžeme studujícím poskytnout pouze 1–2 dny, při větším rozsahu až několik týdnů. V takovém případě doporučujeme aktivitu pojmout například jako seminární práci.

- 1) V rámci zadání aktivity doporučujeme uskutečnit krátkou motivační diskusi, která žákyním/žákům vyjví význam tématu. Diskuse může vycházet z otázky: Které všechny důvody podle vás mohou existovat při volbě budoucího povolání? Které všechny motivy vstupují do volby povolání? Diskuse ukáže šířku možných motivů, z níž můžeme vyjít při zadání aktivity.
- 2) Úkolem žáků/žákyní je zmapovat důvody vedoucí k volbě povolání u lidí v jejich okolí. Úkol můžeme studujícím představit jako výzkumný projekt. Vyzveme je, aby si připravili dotazník či záznamový arch, s kterým budou oslovovat členy své rodiny, přátele, případně další osoby. Struktura rozhovoru, respektive dotazník by měl obsahovat identifikační údaje (pohlaví, věk, vzdělání, rodinný stav), zájmy a koníčky, školní úspěšnost, očekávání rodiny a okolí, motivy k volbě povolání, spokojenost v povolání, případně další témata. Znění otázek by mělo vyhovovat následnému zpracování – tj. otázky by měly být jednoznačné, srozumitelné, co nejvíce uzavřené atd.
- 3) Přípravu a sběr dat mohou provádět žáci/žákyně buď jednotlivě, nebo v menších skupinkách. U mladších či méně zdatných tříd můžeme strukturu rozhovoru, respektive dotazník připravit společně s třídou. Jednotná podoba umožňuje následně spojení shromážděných údajů a jejich společné zpracování. Tento postup je vhodný u méně početných skupin.
- 4) Žáci/žákyně provedou sběr dat v rozsahu, který odpovídá námi stanovenému času a účelu. Doporučujeme oslovení minimálně 10 osob (5 žen, 5 mužů). Údaje studující následně zpracují tak, jak jim to umožňují jejich znalosti. U středoškoláků/středoškolaček lze například požadovat základní statistické operace. Výsledky se studující pokusí interpretovat. Pozornost by měli věnovat tomu, jaké různé motivy oslovení lidé uváděli, a dále tomu, zda existují určité rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů (ženy vs. muži, mladší vs. starší, základní vzdělání vs. vyšší vzdělání atd.).
- 5) Pro vyhodnocení aktivity je vhodné vyčlenit jednu vyučovací hodinu, během níž dojde k prezentaci žákovských zjištění. Zvláště pokud má aktivita podobu obsáhlejšího projektu, můžeme prezentaci pojmout náročněji – jako malou konferenci. Po každém příspěvku následuje diskuse k použitým postům a k výsledkům.

Komentář:

Aktivita má širší než pouze genderové vyznění. Učí studující přemýšlet o volbě povolání z různých úhlů pohledu. Současně se jejím prostřednictvím žáci/žákyně učí rozumět výzkumu sociální reality. Zvláště tehdy, chceme-li aktivitu využít rovněž k výuce principů společenského výzkumu, doporučujeme studující při tvorbě dotazníku či struktury rozhovoru odkázat například na webové stránky Sociologického ústavu Akademie věd ČR. Na adrese <http://archiv.soc.cas.cz/czech/on-line.phtml> naleznou informace o výzkumu Pracovní orientace z roku 1997 a mohou se inspirovat zněním dotazníku k tomuto výzkumu.

Vlastnosti potřebné k různým povoláním

Cíl:

Přemýšlet o charakteristikách obvykle spojovaných se ženami a s muži a o povoláních, pro jejichž výkon jsou tyto charakteristiky nezbytné.

Kapitoly:

Gender a volba povolání, Gender a trh práce

Pomůcky:

kopie jednoho pracovního listu pro každou skupinu

Čas:

20 minut

Věk:

druhý stupeň základní školy a střední škola

Velikost skupiny:

spíše menší třída

Postup:

- 1) Třídu rozdělíme na tři skupiny. Každé skupině dáme kopii jednoho pracovního listu.
- 2) Úkolem všech skupin je vyplnit pracovní list. Jedna skupina by se měla zamyslet nad uvedenými charakteristikami a rozdělit je na charakteristiky obvykle očekávané od mužů, od žen a neutrální. Druhá skupina se bude zamýšlet nad uvedenými povoláními a rovněž je rozdělit na povolání obvykle vykonávané ženami, muži a smíšené. Třetí skupina bude přemýšlet nad tím, které charakteristiky jsou považovány za nutné pro výkon jednotlivých povolání.
- 3) Na tabuli si předepíšeme povolání a charakteristiky podle pracovního listu. Necháme si dostatečné místo pro možné spojení čarami a pro přiřazení k ženám či mužům.
- 4) Po skončení skupinové práce, která by neměla přesáhnout 10 minut, požádáme zástupkyně/zástupce každé skupiny, aby představili závěry svého jednání. Výsledky zaznamenávají na tabuli do námi předepsaných šablon (ušetříme tím čas).
- 5) Po představení všech tří skupin požádáme žáky/žákyně o komentář ke konečnému schématu, které zachycuje, jaké povolání je „mužské“ či „ženské“, jaké charakteristiky jsou „mužské“ a „ženské“ a k jakému povolání jsou nutné jednotlivé charakteristiky. Čím citlivější jsou žákyně/žáci k genderové problematice, tím spíše bude schéma vnitřně nekonzistentní a skupiny budou mít potíže s jednoznačným zařazením. V případě nízké citlivosti budou spoje a přiřazení k ženám či mužům vnitřně provázaná. Vzhledem k tomu, že skupiny pracují odděleně, tato varianta obvykle nenastává. Určitý nesoulad, který nemusí vždy plynout z vědomé genderové citlivosti, nýbrž z životní zkušenosti (např. s povoláním rodičů), dává dobrý prostor pro rozpoutání diskuse o svázanosti jednotlivých charakteristik s muži či ženami a o jejich nutnosti k výkonu určitých povolání.

Komentář:

Aktivita je vhodná zejména k tématu Trh práce. Aktivita s obdobným námětem, ale odlišnými formami, doporučujeme podle dosavadních zkušeností kombinovat na úvod a závěr probírání určitého celku. Tak například může být použita tato aktivita pro započítání tématu a zmapování genderových stereotypů, s nimiž žáci/žákyně k tématu přistupují, a aktivita „Reklama na povolání“ na závěr tématu. Blízkost, ale nikoliv shodnost, aktivit nám může ukázat i posunutí názorů žáků/žákyně, postup v rozbouřování genderových stereotypů.

Jako u ostatních úloh i zde hrozí riziko posilování stereotypů při nesprávném vedení diskuse. Pro kýžený efekt je zvláště důležité v diskusi opakovaně upozorňovat na to, že všechny ženy, ani všichni muži nejsou stejní, nemají shodné vlastnosti – ačkoliv to genderové stereotypy, které operují s biologickým vysvětlením všech rozdílů mezi ženami a muži, předpokládají.

pracovní list << A**K AKTIVITĚ „VLASTNOSTI POTŘEBNÉ K RŮZNÝM POVOLÁNÍM“**

Rozhodnost, neváhavost

Fyzická síla

Tvořivost, kreativita

Schopnost kompromisu, dohodnout se

Manuální zručnost

Vzdělanost, rozhled

Trpělivost

Empatie

Schopnost pracovat v týmu

Schopnost vést, řídit druhé lidi

K AKTIVITĚ „VLASTNOSTI POTŘEBNÉ K RŮZNÝM POVOLÁNÍM“

Vaření

Vedení podniku či firmy

Stavění domů

Léčení dětí

Vědecká práce

Asistování lidem, kteří řídí podnik či firmu

Učitelství na základní škole

Chirurgie

Psaní článků do denního tisku

K AKTIVITĚ „VLASTNOSTI POTŘEBNÉ K RŮZNÝM POVOLÁNÍM“**Charakteristiky:**

Rozhodnost, neváhavost

Fyzická síla

Tvořivost, kreativita

Schopnost kompromisu, dohodnout se

Manuální zručnost

Vzdělanost, rozhled

Trpělivost

Empatie

Schopnost pracovat v týmu

Schopnost vést, řídit druhé lidi

Povolání:

Vaření

Vedení podniku či firmy

Stavění domů

Léčení dětí

Vědecká práce

Asistování lidem, kteří řídí podnik či firmu

Učitelství na základní škole

Chirurgie

Psaní článků do denního tisku